

ИНСТИТУТ ФИЛОСОФИИ,
ПОЛИТОЛОГИИ И РЕЛИГИОВЕДЕНИЯ
КОМИТЕТА НАУКИ МИНИСТЕРСТВА
ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

**ДИАЛОГ ДВУХ КУЛЬТУР ВОСТОКА И
ЗАПАДА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЕДИНСТВА И
МНОГООБРАЗИЯ: ДРЕВНИЙ МИР,
СРЕДНЕВЕКОВЬЕ, НОВОЕ И
НОВЕЙШЕЕ ВРЕМЯ**

Сборник научных статей

Алматы, Екатеринбург, 2016

УДК 930.85 (082)

ББК 71.5

Д 44

Редакционная коллегия:

профессор АФ НОУ ВПО «СПбГУП»,
кандидат политических наук, доцент **В.Н. Вдовин** (ответственный редактор)
доктор PhD **Н.И. Айтымбетов** (ответственный секретарь)
доктор философских наук, профессор **С.Е. Нурмуратов**
доктор юридических наук, профессор **О.В. Вербовая**
доктор исторических наук **З.Г. Джалилов**
доктор филологических наук, профессор **Б.Я. Толмачев**

Д 44 Диалог двух культур Востока и Запада через призму единства и многообразия: древний мир, средневековье, новое и новейшее время: сборник научных статей/отв.ред. В.Н. Вдовин – Алматы: Институт философии, политологии и религиоведения Комитета науки министерства образования и науки республики Казахстан, 2016. – 355 с.

ISBN 978-601-304-062-2

В научный сборник вошли материалы международной научной конференции на тему: «Диалог двух культур Востока и Запада через призму единства и многообразия: древний мир, средневековье, новое и новейшее время», организованной Институтом философии, политологии и религиоведения Комитета науки министерства образования и науки республики Казахстан совместно с Институтом востоковедения имени Р.Б. Сулейменова КН МОН РК, Центром англоведения при Алматинском филиале негосударственного образовательного учреждения высшего профессионального образования «Санкт-Петербургский Гуманитарный университет профсоюзов» и Уральской государственной консерватории имени М.П. Мусоргского (г. Екатеринбург, Российская Федерация), которая состоялась 29 апреля 2016 года в Алматы. На конференции приняли участие ученые, профессора и преподаватели высших учебных заведений из Казахстана, России, Украины, Кыргызстана и Узбекистана.

Работы авторов охватывают вопросы обобщения опыта сохранения культур Востока и Запада, их взаимоотношений, как важнейшего условия формирования общества и государства.

Материалы сборника представляют интерес для научных сотрудников, преподавателей, студентов учебных заведений и широкой аудитории, интересующейся данной тематикой.

Рекомендовано к печати Ученым Советом Института философии, политологии и религиоведения Комитета науки министерства образования и науки республики Казахстан

УДК 930.85 (082)

ББК 71.5

ISBN 978-601-304-062-2

© Коллектив авторов, 2016

© Институт философии, политологии и религиоведения Комитета науки министерства образования и науки республики Казахстан

© Институт востоковедения имени Р.Б. Сулейменова Комитета науки министерства образования и науки республики Казахстан

океан) до реки Кулзум (город на берегу Красного моря, близ Синайского полуострова). По другим источникам, распространение ислама, начавшееся в Китае и в Средней Азии уйгурами Тарима и хотанскими буддистами, была завершено в IX-XI веках исламизацией крупнейших оазисов и городов на юге (от Йарканда и Хотана до Черчена) и севернее – Ак-Су, Куча и Бешбарта.

Махмуд ал-Кашгари в своем произведении, описывая реку Тарим (Тарим), говорит о том, что она протекала по исламской территории. Здесь ученый, на наш взгляд, скорее всего, имеет в виду территорию Караханидского государства. Как он отмечает, в те времена на западной части Кучи исповедовало ислам, а уйгуры восточной части этого княжества еще не приняли мусульманскую веру¹.

Изучение богатого наследия прошлого, вопросов распространения и влияния ислама, выявление новых источников по исследованию Великого Шелкового пути, взаимоотношения культур сопредельных регионов требует определения первоисточников и создания на основе подлинной истории тюркских народов. Рукописные источники являются сокровищницей человеческого разума, являясь свидетелями прошлого, они из глубины веков дают нам представления о важных исторических событиях.

Ш.Т. САУДАНБЕКОВА /г. Алматы, Қазақстан/

Қазақтар мен жапондардың ұлттық дүниетанымының ұқсастықтары мен айырмашылықтары

Рассмотрение культурного контекста формирования эстетических традиций помогает более адекватно и глубоко понять специфику традиционной культуры. В данной статье рассматриваются некоторые схожие черты традиционной японской культуры.

In this article we'll give some information about Japanese and Kazakh traditional values. In order to save national, cultural values and identities of every person, we need to understand that every person should protect and try to save cultural and spiritual values, keep traditions of their ancestor.

¹ Рукопись ИВ АН РУз. Инв. № 5531, л. 89^b; Рукопись ИВ АН РУз. Инв. № 1818, л. 81^a; Рукопись ИВ АН РУз. Инв. № 1991, л. 90^b, 91^b.

² Махмуд Қашқари. Диван лугат ат-турк. – Үрүмчи, 1981. – 1-кит. – 31 б.

³ Махмуд Қашқари. Диван лугат ат-турк. – Үрүмчи, 1981. – 1-кит. – 31 б.

ғана байланысты емес, сонымен қатар эмоциялық жан толқыны, эстетикалық көріністермен де тығыз байланысты. Осы қасиет нәтижесінде терең жүзеге асқан рәміздің мазмұнға бай мәні адам іс-әрекеті мен ұмтылыстары, ойларының шоғырлануына сеп тигізеді. Кейде олар айрықша маңызды ұлы оқиғаларда, процестерде қозғаушы күштердегі рәміздер ретінде қолданылады. Рәміздің қызметі терең дүниетанымдық мағынасымен ерекшеленіп, бірқатар қасиеттерден тұрады. Оны тіл мен мәдениеттің байланысты анықтап, оның семантикалық шексіздігі, семиотикалық бейнаның құрылымының күрделілігі адамға деген әсері мен мәдени бейімділігімен анықтай аламыз. Екі ауыз сөздің, біртұтас мәтін бойында қабілеті бар, ол үшін оның мәніне терең бойлауды қажет етеді.

Тіл мен мәдениет қатынасының маңыздылығы мәдени зерттеу (cultural studies) ғылымы арқасында ең жоғарғы деңгейге жетті. Шындығында, тіл мен мәдениет ұғымы қашан да егіз ұғым ретінде табылатыны және олар бірін-бірі толықтырып отыратын құбылыс екені қашаннан да белгілі еді. Академик Ә. Қайдардың анықтамасын айтсақ: «Мәдениет танып-білудің құралы – тіл» немесе «Кез келген этностың (бүгінгі ұлыстың, халықтың не ұлттың) тілінде оның басқа өткен бүкіл өмірінің өрнегі жатыр. Халықтың, яғни этностың мәніндегі болмысы мен дүниетанымды оның тілінде ғана сақталып, түрлі заттың, құбылыстың ағы-жөні, сыр-сипаты, қоғамдық қатынастың әдет-ғұрып, салт-сана мен дәстүрлер жайлы мағлұматтардың бәрі кейінгі буындарға тек тіл фактілері арқылы ғана, яғни тілдегі сөздер мен сөз тіркестері, фразеологизмдер мен мақал-мәтелдер, аңыз-ертеулер арқылы жетіп келуі мүмкін» деген пікірлері де дәлел бола алады. Алайда тіл мен мәдениеттің өзара етене байланысы, өзара тәуелділігі ғылыми тұрғыда тек XX ғасырдан бастап ғана ғылыми түрде зерттеле бастады. Осы зерттеулер барысында семиотикалық зерттеулердің маңызы жоғары десек болады.

Чарльз Моррис семиотика ғылымын білімнің энциклопедиясы ретінде 1938 жылы қосып, «Таңбалар негізі туралы ілім» («Основы теории знаков») атты еңбек шығарады бұл еңбек жаңа ғылымның дамуына үлкен қарқын береді. Ол адамның ақыл – ойы белгі, таңба арқылы құрылуы және семиотика ғылымының адаммен үндесуін дәлелдей келтіреді деп есептеген. Моррис семиотикаға «метабелгі» («метасимвол») түсінігін енгізеді ол – таңбаны белгілейтін таңбалар яғни бір белгілі бір ойды емес бірнеше ойды білдіреді деп есептеген. «Таңбалар негізі туралы ілім» кітабындағы «Таңбаның табиғаты» бабында

Моррис айтады: «Таңба – бұл ағар едім. Таңба – ол құпия салт. Демек таңба – жасалады». Моррис қайтыс болған адам өмірінің қалыптасуына маңызды. Таңба – белгі.

Таңба мәнін Кассирер бейнесі концепциясы ретінде барлық қызмет адам өміріндегі «форм» еңбегі символикалық бағыттың негізі таңбалар және негізгі мәдениеттердегі саяси атады Таңба мәнінсізділік пен құбылыс, кейін Рәміз – ол мәдениеттің рәлді құндылығын білдіретін барлық мүдделер табылады және күнәсіз демек символы тығыз байланысты.

Әрбір этностың өзіне тән береді. Ұлттың мәдениетінің мазмұнын анықтай аяғына дейін

¹Қайдар Ә.Т. Қазақ тілінің өзекті мәселелері. –Алматы, 1998.

¹ Моррис Ч.
Соссюр Ф.

ана байланысты емес, сонымен қатар эмоциялық жан толқынымен эстетикалық көріністермен де тығыз байланысты. Осы көріністердің нәтижесінде терең жүзеге асқан рәміздің мазмұнына бай мәні мен іс-әрекеті мен ұмтылыстары, ойларының шоғырлануына терең тигізеді. Кейде олар айрықша маңызды ұлы оқиғаларда, өмір процестерде қозғаушы күштердегі рәміздер ретінде қолданылады. Рәміздің қызметі терең дүниетанымдық мағынасымен ерекшеленеді. Бірқатар қасиеттерден тұрады. Оны тіл мен мәдениеттің байланысты анықтап, оның семантикалық шексіздігі, семиотикалық құрылымының күрделілігі адамға деген әсері мен бейімділігімен анықтай аламыз. Екі ауыз сөздің, біртұтас мәдениеттің қабілеті бар, ол үшін оның мәніне терең бойлауды қажет етеді.

Тіл мен мәдениет қатынасының маңыздылығы мәдени құрылым (cultural studies) ғылымы арқасында ең жоғарғы деңгейге көтерілді. Шындығында, тіл мен мәдениет ұғымы қашан да егіз ұғым оқиғасына табылатыны және олар бірін-бірі толықтырып отыратын құбылыс екенін қашаннан да белгілі еді. Академик Ә. Қайдардың анықтамасына сүйенсек: «Мәдениет танып-білудің құралы – тіл» немесе «Кез келген этностың (бүгінгі ұлыстың, халықтың не ұлттың) тілінде оның басқа этностың өткен бүкіл өмірінің өрнегі жатыр. Халықтың, яғни этностың өміріндегі болмысы мен дүниетанымды оның тілінде ғана сақталады. Бұл тілді заттың, құбылыстың аты-жөні, сыр-сипаты, қоғамдық қатынастардың өдет-ғұрып, салт-сана мен дәстүрлер жайлы мағлұматтардың басын қосқан кейінгі буындарға тек тіл фактілері арқылы ғана, яғни тілдеп сөздер мен сөз тіркестері, фразеологизмдер мен мақал-мәтелдер, аңыз-ертегілер арқылы жетіп келуі мүмкін» деген пікірлері де дәлел бола алады. Алайда тіл мен мәдениеттің өзара етене байланысы, өзара тәуелділігі ғылыми тұрғыда тек XX ғасырдан бастап қана ғылыми түрде зерттеліні бастады. Осы зерттеулер барысында семиотикалық зерттеулердің маңызы жоғары десек болады.

Чарльз Моррис семиотика ғылымын білімнің энциклопедиясы ретінде 1938 жылы қосып, «Таңбалар негізі туралы ілім» («Основы теории знаков») атты еңбек шығарады бұл еңбек жаңа ғылымның дамуына үлкен қарқын береді. Ол адамның ақыл – ойы белгі, таңба ретінде қарастырылғандай және семиотика ғылымның адаммен үндесуін ретінде қарастырады деп есептеген Моррис семиотикаға «метабелгі» («метасимвол») ұғымын енгізеді ол – таңбаны белгілейтін таңбалар яғни «метабелгі» белгілі бір ойды емес бірнеше ойды білдіреді деп есептеген. «Таңбалар негізі туралы ілім» кітабындағы «Таңбаның табиғаты» бөлімінде

Қайдар Ә.Т. Қазақ тілінің өзекті мәселелері. – Алматы, 1998.

Моррис айтты: «Таңба қызметін атқаратын процессті семиозис деп атайды. Таңба белгіленген ойды емес, белгілі бір құпияны жасырады. Салт – дәстүр немесе астарлы оймен байланысты болады. Таңба мен белгі белгілі бір нәрсеге емес белгілі бір мақсатта Морристің айтуына қарасақ дүниеге келгеннен бастап, адамның анша адам таңбалардың ортасында өмір сүреді. Таңбасыз адам өмірі мағынасыз болады және де таңба адам мінезінің белгісі ретінде семиотика адам өмірімен, ғылым саласында адамның Таңба туралы классикалық семиотика анықтамалардың бірінде белгілі бір зат немесе белгілі бір құбылыс¹.

Моррис мәдениеттің қасиетін алғаш рет байыпты зерттеген Э. Моррис болған. Ол мәдениетті зерттеудегі семиотикалық тәжірибесінің негізін қалады. Кассирердің ойынша адам өміріндегі таңба қызметте рәміздік мағына бар. Бұл теориядан қалыптасатын ой, адам өмірінің мәні символдардан тұрады. «Философия символических культур» еңбегінде ол мифология мен дінді, ғылымды мәдени – философиялық жүйе ретінде қарастырады. Мәдени семиотикалық тәжірибесінің негізін қалаушылардың бірі Ю. М. Лотман. Ол мәдениеттегі таңбаны жүйесін «семиосфера» деп атап, глобалды сипат берді. Ол мәдениетіндегі әлеуметтік ролді генетикалық емес ұжымдық қасиет сақтап және жалғастыратын жиналмалы тәжірибе деп қарастырады. Таңба – заттың мағына беретін, іс – әрекет пен өзіне тән мағына мен адам айналасындағы дүние. Таңба ол рәміз, материалды өмірдің көрнекті бейне мен формада абстаркты ой мен түсінік береді. Таңба – өз ерекше мақсаттылықты туғызады. Көбіне рәмізде жоғарғы мағыналық атқарады. Рәміз бен адам, мәдениет пен қоғам, табиғи және мәдени бір – бірімен тығыз қарым – қатынаста. Мысалы Құран – мәдениеттің елдерінде қасиеттілік пен киелілік символы болып табылады немесе «крест» ол христиан дінде Исус христостың өлімімен байланысты тазару мен тығыз байланысты. Жоғарыда қарастырғандай таңба мифологиямен, дінмен, салт – дәстүр, өдет – ғұрыппен тығыз байланыста².

Моррис халықтың рухани мәдениетін аксиологиялық талдау оның философиялық бірлік ретіндегі өмірінің ерекшеліктерін түсінуге мүмкіндік береді. Ұлттық көркемдік сананы анықтаудағы, «этностың рухани мәдениеті» «халықтың эстетикалық мәдениеті» ұғымдарының философиялық ашудағы көптеген әдістемелердің болуы бұл тақырыптың маңызын дейін айқындалып бітісегенін көрсетті. Осы мәселені шешудің

¹ Моррис Ч. Основания теории знаков // Семиотика. – М., 1983. – С. 256.

² Соссюр Ф. де Труды по языкознанию. — М., 1977. — С. 266.

Молотова Эльвира Максимовна – младший научный сотрудник
Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова Комитета науки
Министерства Образования и науки Республики Казахстан

Пичугина Виктория Константиновна – профессор кафедры
педагогике Волгоградского государственного социально-
педагогического университета, доктор педагогических наук, доцент

Поляков Андрей Владимирович – преподаватель кафедры История
Казахстана и Общественно-гуманитарных дисциплин
Западноказахстанского Государственного медицинского университета
имени М. Оспанова

Романова Лариса Владимировна – доцент кафедры истории музыки
Уральской государственной консерватории им. М.П. Мусоргского,
кандидат педагогических наук

Руденко Елена Игоревна – научный сотрудник отдела Центральной и
Южной Азии Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова
Комитета науки Министерства образования и науки Республики
Казахстан, кандидат исторических наук

Сауданбекова Шынар Турганбеккызы – Қазақстан Республикасы
Ғылым министрлігі Р.Б.Сулейменов атындағы Шығыстану институты
I курс Phd докторантура

Татаренко Татьяна Дмитриевна – заведующий модулем латинского
языка Казахского национального медицинского университета им. С.Д.
Асфендиярова, доцент

Томберг Ольга Витальевна – доцент кафедры Иностранных языков и
перевода Уральского федерального университета имени первого
Президента России Б.Н. Ельцина, кандидат филологических наук,
доцент

Тукаева Роза Абдулхасевна – ассистент кафедры философии и
политологии Башкирского государственного университета

Ю.Т. ЛЕЙБЕНСОН	<i>/г. Симферополь, Российская Федерация/</i> МОЖЕТ ЛИ ВАРВАР БЫТЬ ФИЛОСОФОМ? НЕГРЕЧЕСКОЕ НАСЕЛЕНИЕ СЕВЕРНОГО ПРИЧЕРНОМОРЬЯ КАК ПРЕДСТАВИТЕЛИ ИНТЕЛЛИГЕНТНЫХ ПРОФЕССИЙ.....	115
Р.К. ФАЙЗУЛИН	<i>/г. Алматы, Республика Казахстан/</i> К ВОПРОСУ РОЛИ «ВОСТОКА» И «ЗАПАДА» В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ВРЕМЕНИ.....	127
Р.А. ТУКАЕВА	<i>/г. Уфа, Республика Башкортостан/</i> ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ В ТВОРЧЕСТВЕ ХУДОЖНИКА Д.А. СУЛЕЙМАНОВА.....	133
Э.М. МОЛОТОВА	<i>/г. Алматы, Республика Казахстан/</i> ВЕЛИКИЙ ШЕЛКОВЫЙ ПУТЬ В ЭПОХУ КАРАХАНИДСКОГО ГОСУДАРСТВА.....	139
Ш.Т. САУДАНБЕКОВА	<i>/г. Алматы, Қазақстан/</i> ҚАЗАҚТАР МЕН ЖАПОҢДАРДЫҢ ҰЛТТЫҚ ДҮНИЕТАНЫМЫНДАҒЫ ЫРЫМ-ТИЫМ, РӘМІЗДЕРДІҢ СЕМИОТИКАЛЫҚ МАҒЫНАСЫНЫҢ ҰҚСАСТЫҚТАРЫ.....	146
	РАЗДЕЛ ВТОРОЙ: «СУЩНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ ВОСТОЧНОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ: ДРЕВНИЙ МИР, СРЕДНИЕ ВЕКА, НОВОЕ И НОВЕЙШЕЕ ВРЕМЯ».....	153
У.И. АБДУЛЛАЕВ	<i>/г. Ургенч, Республика Узбекистан/</i> ИЗУЧЕНИЕ СЕМЬИ И ОБЩЕСТВА СРЕДНЕЙ АЗИИ ПО ДАННЫМ АВЕСТЫ И АРХЕОЛОГИЧЕСКИМ МАТЕРИАЛАМ.....	153